dr hab. Izabela Lipińska
prof. Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu
Katedra Prawa i Organizacji Przedsiębiorstw w Agrobiznesie
Wydział Ekonomiczny

RECENZJA

rozprawy doktorskiej mgr Aleksandry KUDRZYCKIEJ-SZYPIŁŁO

pt. *Konstrukcja prawna ograniczeń w zbywaniu nieruchomości rolnych*

(Olsztyn 2023, ss. 214)

W wykonaniu uchwały nr 38/2023/RD Rady Naukowej Dyscypliny Nauki Prawne Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie z dnia 29 czerwca 2023 r., powołującej mnie na recenzentkę w przewodzie doktorskim Pani mgr Aleksandry Kudrzyckiej-Szypiłło, mam zaszczyt przedstawić ocenę rozprawy doktorskiej pt. *Konstrukcja prawna ograniczeń w zbywaniu nieruchomości rolnych,* napisanej w Katedrze Prawa Gospodarczego i Prawa Handlowego Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie pod kierunkiem i opieką naukową Pana dr hab. Jakuba Jana Zięty, prof. UWM.

Po zapoznaniu się z treścią rozprawy stwierdzam, że:

1. rozprawa stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego,
2. Autorka wykazała się w rozprawie ogólną wiedzą teoretyczną w dziedzinie nauk prawnych (nauk społecznych), w dyscyplinie prawo (nauki prawne),
3. rozprawą Kandydatka do stopnia naukowego doktora potwierdziła owe umiejętności samodzielnego prowadzenia prac naukowo-badawczych.

Oznacza to, że oceniana rozprawa doktorska odpowiada kryteriom określonym w art. 13 ustawy z 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych
i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki1, co pozostaje
w związku z obowiązywaniem dyspozycji art. 179 ust. 2 ustawy z dnia 3 lipca 2018 r. Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce2.

1 Tekst jednolity: Dz. U. z 2017 r., poz. 1789.
2 Dz. U. z 2018 r., poz. 1669 ze zm.

Mając powyższe na uwadze opowiadam się za dopuszczeniem Pani mgr Aleksandry Kudrzyckiej-Szypiłło – po spełnieniu przez Nią pozostałych przewidzianych prawem warunków – do publicznej obrony rozprawy doktorskiej.

W uzasadnieniu tego wniosku przedstawiam następujące argumenty, ale także uwagi i spostrzeżenia, jakie nasunęły mi się w czasie analizy treści pracy
i opracowywania recenzji:

1. **Wybór problemu badawczego i sformułowanie tematu dysertacji**

Autorka recenzowanej rozprawy doktorskiej dokonała właściwego wyboru przedmiotu swych badań. Podjęte zagadnienie naukowe jest istotne i aktualne. Kwestia ograniczeń w zbywaniu nieruchomości rolnych w ujęciu ich konstrukcji prawnej jest złożona, zarówno pod względem doktrynalnym, aplikacyjnym oraz społecznym. Choć występujące problemy prawne, często o zawiłej naturze, znajdują swoje pewne odzwierciedlenie w piśmiennictwie, to jak wynika z treści rozprawy, w pewnej mierze jest on nadal niedostatecznie rozpoznany z perspektywy nauk prawnych, w tym w szczególności w ujęciu jaki przedstawiła Autorka. Stąd też problem badawczy został wybrany trafnie, a jest on interesujący zarówno teoretycznie, jak i praktycznie. Należy zauważyć, że stanowi on przy tym istotny fragment porządku prawnego, budzący wiele niejasności, a nawet – w ujęciu aplikacyjnym – wątpliwości oraz kontrowersji.

Eksploracja wybranego przez Doktorantkę zagadnienia naukowego służy określeniu konstrukcji prawnej ograniczeń w zbywaniu nieruchomości rolnych, a także udzieleniu odpowiedzi na pytanie czy sformułowane w ustawie z 11 kwietnia 2003 r. o kształtowaniu ustroju rolnego (dalej: u.k.u.r.) rozwiązania prawne są adekwatne do postulatów, dla których zostały przyjęte. Ponadto dywagacje prowadzą do ustalenia czy, i w jakim stopniu instrumenty limitujące obrót realizują cele wskazane w preambule ustawy, samej jej treści, jak i w uzasadnieniach do kolejnych projektów nowelizacji.

Podjęte zagadnienia są niezmiernie ważne, gdyż odnoszą się do jednego z podstawowych praw człowieka i obywatela, jakim jest prawo własności. Jak wielokrotnie podniesiono w rozprawie, prawo to podlega szczególnej ochronie. Doktorantka zauważa, że jego limitacja w postaci ograniczeń obrotu, godzi w podstawowe uprawnienie właścicielskie, czyli prawo do rozporządzania przedmiotem własności. W tym przypadku chodzi o szczególnego rodzaju przedmiot jakim jest nieruchomość rolna. Ustawodawca przypisuje mu znaczącą rolę w funkcjonowaniu każdego gospodarstwa rolnego i tym samym wyróżnia go

jako podstawowy czynnik produkcji, niezbędny w osiąganiu bezpieczeństwa żywnościowego kraju. Znajduje to między innymi wyraz w zagwarantowaniu konstytucyjnej ochrony rodzinnym gospodarstwom rolnym, które ustawodawca uznał za podstawę ustroju rolnego kraju. Jak Doktorantka trafnie dostrzega umieszczenie gospodarstwa rodzinnego w ustawie zasadniczej sprawia, że w szerokim rozumieniu gospodarstwa rolne (rodzinne) i wchodzące w ich skład nieruchomości rolne są szczególnym przedmiotem obrotu i swoistej ochrony. Tym samym pewne kompetencje ograniczające prawo własności zostały powierzone podmiotom publicznym działającym w imieniu i na rzecz Skarbu Państwa.

Na tym tle Autorka trafnie podejmuje rozważania i formułuje wnioski co do braku skuteczności przyjętych rozwiązań normatywnych, które nie uzasadnią ograniczenia obrotu nieruchomościami rolnymi, a tym samym są w sprzeczności z istotą prawa własności. Uznaje, że rozwiązania te są zbyt restrykcyjne oraz nieproporcjonalne w stosunku do przyjętych celów, jakim jest ochrona gospodarstw rodzinnych, a także zapewnienie bezpieczeństwa żywnościowego.

Problem naukowy istnieje zatem obiektywnie, z czego wynika potrzeba jego naukowego opracowania.

Temat rozprawy doktorskiej oddający istotę tego zagadnienia został przy tym sformułowany prawidłowo – zarówno pod względem zgodności formalnoprawnej użytych pojęć, jak i pod kątem poprawności logicznej i systemowej. Tytuł dysertacji odpowiada zatem obszarowi podjętych i przeprowadzonych badań oraz jest zgodny z treścią recenzowanej rozprawy doktorskiej.

2. Założenia rozprawy doktorskiej i użyte metody badawcze

Założonym przedmiotem rozprawy jest problematyka konstrukcji prawnej ograniczeń w zbywaniu nieruchomości rolnych.

Wskazanym przez Autorkę podstawowym celem dysertacji jest zbadanie konstrukcji prawnej ograniczeń w zbywaniu nieruchomości rolnych. Stawia Ona pytanie czy przyjęcie ustawowych rozwiązań normatywnych prowadzi do realizacji przyjętych w u.k.u.r. postulatów (s. 11).

Autorka dla realizacji przyjętego celu badawczego przyjęła następującą tezę: *przepisy u.k.u.r. nie realizują wartości będących podstawą jej wprowadzenia w postaci rozwoju obszarowego rodzinnych gospodarstw rolnych* (s. 12).

Dla obrony tak sformułowanej tezy wyróżniła obszary badań nad instrumentarium prawnym kształtującym limitowanie obrotu nieruchomościami rolnymi wynikającym z u.k.u.r. na tle przepisów kodeksu cywilnego, które zostały poddane eksploracji w kolejnych rozdziałach rozprawy.

Cel pracy Autorka rozwija formułując cztery szczegółowe tezy dysertacji. W toku poznania naukowego jej rozważania koncentrują się wokół twierdzenia, że ograniczenia prawa własności są elementem konstrukcji stosunku prawa własności. W drugiej tezie podnosi, że pomimo różnych ustrojów politycznych, uwarunkowań gospodarczych i społecznych przyczyny ochrony „ziemi rolnej" pozostają niezmienne. W kolejności dostrzega, że spośród instrumentów ograniczających zbywanie nieruchomości rolnych prawo pierwokupu jest instrumentem najprostszym i takim, które nie ingeruje w skutki długofalowe. W tezie ostatniej przyjmuje, że prawo nabycia może być uznane za ukrytą formę wywłaszczenia i jako środek następczy rodzi największą niepewność obrotu (s. 12).

Opracowanie składa się ze *Wstępu*, siedmiu rozdziałów i *Zakończenia*. Opis treści poszczególnych głównych jednostek redakcyjnych we *Wstępie* wskazuje na sekwencyjną analizę problemów w obszarze analizowanej materii. Jak Doktorantka wskazała, dwa pierwsze rozdziały mają charakter wprowadzający i służą wyjaśnieniu konstrukcji stosunku prawnego własności jako prawa podmiotowego oraz przedmiotu ograniczenia własności, jakim są nieruchomości rolne wchodzące w skład gospodarstwa rolnego (s. 12-13). Dokonała Ona dość szerokiej analizy zakresu pojęciowego podstawowych definicji, choć w rozdziale drugim mogłaby wyraźniej omówić i usystematyzować uzasadnienie dla wprowadzenia prawnych instrumentów obrotu. Rozdział trzeci zawiera aksjologiczne uzasadnienie wprowadzenia limitacji obrotu. Jednakże bardziej czytelne byłoby nieco inne usystematyzowanie jego treści wychodząc od samej aksjologii po uporządkowane ujęcie historyczne samego obrotu. Z kolei instrumenty ograniczające obrót gruntami rolnymi w świetle u.k.u.r. zostały właściwie przedstawione w rozdziale czwartym. W kolejnych trzech rozdziałach Autorka dokonała analizy prawa pierwokupu, prawa nabycia oraz skutki naruszenia ograniczeń w zbywaniu.

W strukturze podziału treści widać próbę kompleksowego opracowania tematu. Autorka poprawnie wskazała pole badawcze i określiła płaszczyzny zgłębienia tematu. Przyjęła uzasadnione podejście badawcze, które gwarantuje kompleksowość dysertacji i pozwala na sformułowanie wniosków końcowych. Do osiągnięcia założonych celów pracy przeprowadziła wystarczającą analizę norm prawnych.

Powyższe założenia pracy, określenie jej celu, zakresu i przedmiotu, a także przesłanki metodologiczne i zastosowane środki poznania naukowego rozprawy zostały dość przekonywająco omówione we *Wstępie* dysertacji. Można było dokonać bardziej wyraźnego rozwarstwienia względów uzasadniających dokonanie wyboru tematyki badawczej, przykładowo o: względy poznawcze, społeczno–gospodarcze, praktyczne i teoretyczne. Ponadto należałoby przeredagować część dotyczącą oceny stanu badań, bowiem z jej treści nie wynika kto, czy i w jakim zakresie dotychczas podejmował omawianą problematykę. Zatem w oparciu o tak wykonaną ocenę można by było określić czy podjęte w rozprawie rozważania są uzasadnione np. koniecznością uzupełnienia pewnej istniejącej luki w tym zakresie, bądź innym podejściem w stosunku do dotychczasowych prowadzonych badań i ich efektów.

Określona we *Wstępie* koncepcja badań nie budzi wątpliwości. W układzie punktu 4 *Wstępu* Autorka dopuściła się braku konsekwencji logicznej, tytułując go jako *Struktura pracy i metody badawcze*, omawiając w pierwszej kolejności metody. Niemniej za prawidłowe należy uznać przyjęcie jako metody badawczej i położenie głównego nacisku w pracy na dociekania metodą dogmatyczno-prawną. Autorka, choć w dość wąskim zakresie, zastosowała również metodę prawno-porównawczą w ocenie prawodawstwa unijnego, oddziałującego na sektor rolny od strony prawa własności. Ponadto zastosowała także metodę historyczną dla ukazania zmian jakie zachodziły w analizowanej materii prawnej na przestrzeni lat. W pracy, obok klasycznej egzegezy aktów normatywnych, oparto się o wyniki studium orzecznictwa i literatury krajowej. Natomiast zabrakło analizy rozwiązań prawnych przyjętych w innych państwach członkowskich i na tym tle odniesienia do rozwiązań rodzimych.

Przyjęte założenia i dominująca metoda badawcza wskazują, że opracowanie posiada wyraźne walory dogmatyczno-prawne, uwzględniające i oceniające najważniejsze rozwiązania normatywne przez pryzmat wybranego spectrum regulacyjnego oraz istniejącego w badanym obszarze stanu wiedzy naukowej.

3. **Konstrukcja pracy**

Struktura podziału rozważań w pracy jest odpowiednia do jej przedmiotu. Praca jawi się jako dość jednorodnie usystematyzowana – całość dzieli się na punkty, które dzielą się na jednostki redakcyjne niższego rzędu. Nie mniej układ pracy byłby bardziej czytelny w przypadku faktycznego użycia oznaczenia słownego „rozdziału" w spisie treści i samej pracy.

Pod kątem struktury wewnętrznej dysertację należy uznać za właściwie skonstruowaną. W ujęciu podziału treści Autorka nie zachowała proporcji, niemniej uzasadniła ten stan w sposób logiczny we wstępie, co należy przyjąć za zadawalające.

Analizując dysertację od strony jej konstrukcji należy stwierdzić, że Autorka rozwinęła temat w siedmiu punktach („rozdziałach") merytorycznych, w których tytuły i śródtytuły wewnętrznych części obrazują myśl przewodnią i drogę poznania naukowego. Na końcu pracy Doktorantka zawarła zakończenie, podkreślając zarówno znaczenie omawianego problemu, jak i prezentując ocenę przyjętych rozwiązań normatywnych oraz kierunki orzecznictwa.

W poszczególnych rozdziałach Autorka przedstawia takie kwestie, jak: *Konstrukcja stosunku prawnego własności, Pojęcie nieruchomości rolnej i gospodarstwa rolnego w u.k.u.r., Aksjologia wprowadzania instrumentów prawnych wykorzystywanych do kształtowania polityki rolnej w zakresie obszaru, Instrumenty reglamentujące obrót gruntami rolnymi w świetle u.k.u.r., Konstrukcja i charakter prawny prawa pierwokupu, Prawo nabycia oraz Skutki naruszenia ograniczeń w zbywaniu.* Całość zwieńczają uwagi i konstatacje finalne, odnoszące się w pewnej mierze do celu pracy oraz wskazanych na wstępie stwierdzeń. Oceniając w tym aspekcie konstrukcję pracy, należy stwierdzić, że struktura dysertacji odpowiada autorskiej koncepcji ujęcia tematu.

Na końcu pracy została zawarta *Bibliografia* (zawierająca łącznie 200 pozycji, w tym zaledwie 2 zagraniczne), *Orzecznictwo (zawierające 73 pozycje), Glosy (3 pozycje), Wykaz aktów prawnych, Pozostałe (w liczbie 14)* oraz *Netografię (3 pozycje)*. Przyjęty układ należy uznać za logiczny. Niemniej *Wykaz aktów prawnych* powinien być dokonany według porządku ich przyjmowania od najstarszego do najnowszego. Również przeredagowaniu powinien być poddany zbiór *Pozostałe*, gdyż przy większości pozycji można było przypisać bardziej skrupulatnie ich charakter i źródło pochodzenia.

Jak podkreślono, w *Bibliografii* Autorka wskazuje 198 polskich publikacji naukowych, głównie z zakresu prawa. Spora jest też liczba przywołanych aktów prawnych istotnych dla opracowania rozprawy. Zgromadzony i wykorzystany materiał źródłowy jest wystarczający, co należy ocenić bardzo pozytywnie. Adekwatnie bazę źródłową recenzowanej rozprawy można w tym kontekście uznać za odpowiednią, podkreślając przy tym rzetelność przeprowadzonej kwerendy. Pozytywne wrażenie robi też łączna liczba przypisów umieszczona w tekście recenzowanej rozprawy, która wynosi 609.

Oznacza to, że poglądy naukowe Doktorantki nie tylko są kształtowane na podstawie zgłębienia literatury przedmiotu, ale także analizy materiału normatywnego. Autorka w sposób umiejętny łączy treści i poglądy z zakresu prawa z materiałem źródłowym innych nauk (np. rolnictwa i ekonomiki rolnictwa) odnosząc się do zagadnienia będącego przedmiotem rozprawy. Świadczy to o zdobyciu umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

Jednakże układ treści rozprawy powinien być w pewnym stopniu zmodyfikowany, choć jego całościowe ujęcie można uznać za właściwe. Dostrzeżono, że tytuły jednostek redakcyjnych nie zawsze odzwierciedlają zawarte w nich treści. Od strony formalnej w tytułach punktów 5, 6 oraz 7 powinno znaleźć się sformułowanie „nieruchomość rolna". Jego brak wskazuje na nieco inną treść, aniżeli Autorka wyraziła. W treści pracy znajdują się jednostki redakcyjne, które nie zostały wymienione w spisie treści. Mowa tu o *Wstępie*, który swe rozwinięcie ma na ss. 7-16, a w dopiero w jego treści wskazano logiczny i wynikowy podział na: *1. Wyjaśnienie i uzasadnienie wyboru tematu, 2. Ocena stanu badań, 3. Cel pracy i tezy badawcze*, oraz 4. *Struktura pracy i metody badawcze.* Pewnemu uporządkowaniu logicznemu i estetycznemu powinien ulec wykaz skrótów.

W punkcie 5 należałoby rozważyć dokonanie zmiany kolejności omawianej materii. Chodzi o podpunkty 5.1, 5.2 i 5.3. Bardziej logicznym jest omówienie najpierw źródeł prawa pierwokupu, w kolejności konstrukcji i charakteru prawnego prawa pierwokupu oraz zagadnień dotyczących jego zbywalność i podzielność oraz możliwości zrzeczenia się.

W kolejnym punkcie nr 6 wywody również należałoby rozpocząć od źródeł prawa, i w kolejności konstrukcji i charakteru prawnego prawa nabycia. Ponadto bardziej zasadny, byłoby utrzymanie tylko pkt 6.1, 6.2, 6.3 oraz 6.4 bez rozdzielania dwóch ostatnich na podpunkty, która i tak wynikałaby z zawartej treści. Umożliwiłoby to uniknięcie jednostek zawierających bardzo krótkie charakterystyki, jak np. na jeden akapit (10 linijek tekstu).

Ściślejszego doprecyzowania wymaga punkt 7 odnośnie charakteru prawnego sankcji za naruszenie przepisów o prawie pierwokupu, bowiem nie wiadomo czy chodzi o u.k.u.r., podobnie jak w kolejnej jednostce redakcyjnej - pozostałe sytuacje objęte sankcją nieważności.

W rozprawie należałoby unikać skrótu u.k.u.r. w poszczególnych tytułach, gdyż obniża to wartość estetyczną pracy. Kwestia wprowadzenia ograniczeń obrotu gruntami wobec cudzoziemców została niepotrzebnie podjęta dwa razy, tj. w punkcie 3.2 oraz 4.5. Jako, że problematyka ta ukazuje jedynie pewne tło ograniczeń, należałoby się do niej odnieść

tylko raz. Rozważenia wymaga ujednolicenie punktu 3 i wprowadzenie jednostki odnoszącej się do ograniczeń obrotu gruntów rolnych w ujęciu historycznym, zamiast „do czasu", która obejmie część pozostałych podpunktów i tym samym układ części nr 3 będzie bardziej przejrzysty i zrozumiały. Z punktu 4 należałoby usunąć kwestie relacji przepisów o nabywaniu nieruchomości przez cudzoziemców i u.k.u.r. (ppkt 4.4), bowiem nie odpowiada on przyjętemu zakresowi badawczemu w punkcie 4, tj. instrumentom realizującym politykę rolną w świetle zasad UE. Zatem przyjęte w tym miejscu rozważania nt. prawa unijnego są w sprzeczności z przyjętą logiką rozważań. Natomiast wskazane relacje prawa krajowego do unijnego, a także stanowisko Komisji Europejskiej wraz z linią orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości UE powinny być wskazane jako jedna z przesłanek do wprowadzenia ograniczeń obrotu w nadanym kształcie przez ustawodawcę.

4. Ocena pracy pod względem formalnym

Od strony formalnej – biorąc pod uwagę obszerność dysertacji i wielość zwartych w niej pojęć – praca została napisana prawidłowo. Język jakim napisano rozprawę jest poprawny i w pełni zrozumiały, podobnie jak zawarte w niej wywody. W pracy należałoby ujednolicić stosowane skróty chociażby samej ustawy - u.k.u.r. oraz KsztUstrRolU (s. 46, 47, 73, 178, 179). Ponadto występują niekiedy potknięcia językowe, błędy interpunkcyjne oraz powtórzenia (np. s. 15, 16, 20, 21, 22, 24, 46, 52, 53, 63, 68, 81, 82, 135, 178, 196, 197, 205, 213, 214), które nie mają jednak istotnego znaczenia dla całościowego przekazu.

5. Uwagi szczegółowe

Sformułowanej w recenzji pozytywnej ocenie rozprawy doktorskiej towarzyszą jednak pewne uwagi szczegółowe. Zadaniem recenzenta jest również zwrócenie uwagi na kwestie budzące wątpliwości, skłaniające do dyskusji oraz sprawy wymagające szerszego rozpatrzenia. Niemniej podkreślam, że pozytywnie oceniam przedstawioną do recenzji rozprawę: zarówno jej część poznawczą, jak i analityczną.

W *Wyjaśnieniu i uzasadnieniu wyboru tematu* zabrakło bezpośredniego odniesienia do samego ustroju rolnego oraz jego zakresu pojęciowego, co nastąpiło dopiero na s. 68 przy okazji omawiania "zapisu rolnego" w Konstytucji Rzeczpospolitej Polskiej z 1997 r. Choć z jej treści on nie wynika. Nie mniej należy podnieść, że jednym z punktów wyjścia do

rozważań powinno być rozwinięcie tego pojęcia, na doniosłość którego wskazuje Preambuła do u.k.u.r. i z założenia ustawodawcy przyjęte instrumenty prawne.

Trudno jest zgodzić się z twierdzeniem Doktorantki, że do przyjęcia w kodeksie cywilnym definicji nieruchomości rolnych w art. 46[1], w brzmieniu obowiązującym do dnia dzisiejszego, pojęcie to obejmowało produkcję roślinną i hodowlaną. Cytowane w rozprawie rozporządzenie RM z 28 listopada 1964 r. w sprawie przenoszenia własności nieruchomości rolnych, znoszenia współwłasności takich nieruchomości oraz dziedziczenia gospodarstw rolnych3 wymienia produkcję rolną, nie wyłączając produkcji ogrodniczej, sadowniczej i rybnej. Natomiast – jak domniemywam - wskazana hodowla miała w tym miejscu zastąpić produkcję zwierzęcą, co jest błędem. Mianowice obie produkcje mogą mieć charakter „towarowy", jak i hodowlany. Przy czym efekt tej ostatniej jest utożsamiany z zespołem zabiegów zmierzających do poprawienia założeń dziewiczych zwierząt (art. 2 pkt 5 ustawa z 10 grudnia 2020 r. o organizacji hodowli i rozrodzie zwierząt gospodarskich4) oraz zachowania i tworzenia odmian roślin (art. 2 pkt 6 ustawy z 10 października 1987 r. o nasiennictwie5).

W recenzowanej monografii Autorka wskazuje na s. 54, „że rozdrobnienie gospodarstw rolnych jest zjawiskiem bardzo niepożądanym to zwiększone dopłaty unijne dla mniejszych gospodarstw rolnych sprzyjają ich sztucznemu dzieleniu pomiędzy powiązane ze sobą podmioty". Jednak stwierdzenie to nie znajduje uzasadnienia ani we właściwym akcie unijnym lub krajowym z zakresu prawa rolnego, literaturze, ani danych statystycznych. Należałoby uszczegółowić co Autorka miała na myśli w ujęciu celu pracy.

W treści monografii nie jest właściwym posługiwanie się potocznym określeniem „ziemia rolna" (np. w tytule podrozdziału 3.3, s. 62), bowiem w ujęciu normatywnym nie została ona zdefiniowana, a ustawodawca wyraźnie posługuje się pojęciem nieruchomości rolnej i to nieruchomość jest przedmiotem ograniczonego obrotu.

Treść podpunktu 3.4 *dotyczy aksjologicznych podstaw wprowadzania ograniczeń w dziedziczeniu gospodarstw rolnych,* a jej zawartość odnosi się do ujęcia historycznego samego dziedziczenia. Mając na uwadze cel monografii, można by pominąć ten punkt. Należy dostrzec także, że w monografii nie pojawiło się ogólne stwierdzenie, że przepisy u.k.u.r. ograniczają obrót nieruchomościami rolnymi zarówno *inter vivos*, jak i *mortis causa*. Pozwoliłoby to na analizę dwutorową rozwiązań ustawowych.

3 Dz. U. nr 45, poz. 304.
4 Dz. U. z 2021, poz. 36.
5 Dz. U. z 2001 r. Nr 53, poz. 563 ze zm.

Pewne wątpliwości rodzi kolejność dokonania badania o charakterze aksjologicznym. Mianowicie odniesienie do wartości konstytucyjnych zostało zawarte dopiero w ostatnim podpunkcie (tj. 3.8) , a co do zasady Konstytucja RP powinna zawsze być brana pod uwagę w pierwszej kolejności, gdyż wynikające z niej zasady mają charakter nadrzędny.

Pod pewną wątpliwość należy poddać stwierdzenie zawarte na s. 71 odnośnie obawy ustawodawcy, że brak jakichkolwiek ograniczeń w rozporządzaniu nieruchomościami rolnymi przyczyni się do nadmiernego rozdrabniania gruntów rolnych. Należałoby rozważyć, czy obawą nie było również tworzenie gospodarstw wielkoobszarowych, przekraczających normę powierzchniową 300 ha dla gospodarstw rodzinnych.

Autorka wielokrotnie odnosi się do obowiązku wyrażonego w u.k.u.r. co do posiadania przez nabywcę nieruchomości rolnej kwalifikacji rolniczych. Niestety nie przedstawia ona ustawowych ich wymogów, co zapewne również mogłoby służyć jako przedmiot argumentacji krytycznej przyjętych rozwiązań normatywnych.

W *Zakończeniu* Autorka odniosła się do propozycji zawartych w projekcie ustawy o zmiany ustawy o gospodarowaniu nieruchomościami rolnymi Skarbu Państwa oraz niektórych innych ustaw, które w pewnym zakresie zostały ujęte w ramach wniosków *de lege ferenda*. Zabrakło w tym miejscu faktycznego przedstawienia bardziej autorskich postulatów, poza wskazaniem konieczności natychmiastowej zmiany przepisów poprzez ograniczenie instrumentów reglamentujących (s. 194). Przyjęła Ona, że za podstawowy i właściwy instrument prawny, który powinien stymulować obrót, należy uznać prawo pierwokupu. Bezsprzecznie należy się zgodzić z takim stwierdzeniem.

Podsumowanie dywagacji utrzymuje przyjęte tezy. Autorka podnosi, że przeprowadzona analiza dowodzi, że ustawa w obecnym kształcie nie realizuje wartości będących podstawą jej wprowadzenia w postaci rozwoju obszarowego rodzinnych gospodarstw rolnych, a ustawa nie chroni skutecznie praw podstawowych, o których mowa w Konstytucji RP, w preambule do ustawy o kształtowaniu ustroju rolnego, a także w samej ustawie. Na podstawie wnikliwych badań wskazuje bezsprzecznie, że przyjęte rozwiązania są zbyt restrykcyjne oraz nieproporcjonalne w stosunku do przyjętych celów – ochrony gospodarstw rodzinnych, zapewnienia ich prowadzenia przez osoby mające odpowiednie kwalifikacje, zapewnienia bezpieczeństwa żywnościowego kraju. Niemniej bardziej szczegółowego rozwinięcia wymagałoby stwierdzenie, że obowiązujące obecnie instrumenty nie wpływają natomiast na poprawę struktury obszarowej gospodarstw rolnych. Mogłoby to zostać poparte danymi statystycznymi, które i tak zostały ujęte w *Zakończeniu*. Warto

nadmienić, że Doktorantka w zastosowanych metodach badawczych nie wymieniła metody statystycznej choć ją faktycznie zastosowała (s. 191-193).

Wyjaśnieniu należałoby poddać stwierdzenie, że w obecnym kształcie u.k.u.r. nie wyważa interesów wszystkich podmiotów. Czy zatem istnieją podmioty, których interesy są bardziej wyważone oraz na czym owo wyważenie polega?

Jak podniesiono powyżej, w monografii zabrakło pewnej analizy prawno-porównawczej instrumentów kształtujących obrót w innych państwach unijnych, jak np. we Francji, która ma w tym zakresie dość szczególne rozwiązania normatywne.

W prowadzonych dywagacjach naukowych należałoby unikać w stosowanie zwrotów potocznych (s. 87, 196) oraz natury emocjonalnej (s. 135).

6. **Podsumowanie**

Stwierdzam, że przedłożona rozprawa jest opracowaniem istotnego, a równocześnie zawiłego zagadnienia naukowego. Zawarte przeze mnie uwagi czy wątpliwości nie wpływają na pozytywną ocenę merytoryczną.

7. **Konkluzja końcowa**

Konkludując, rozprawa doktorska Pani mgr Aleksandry Kudrzyckiej-Szypiłło, pt. *Konstrukcja prawna ograniczeń w zbywaniu nieruchomości rolnych* mimo zgłoszonych uwag, zasługuje na pozytywną ocenę. Stanowi wzbogacenie nauki prawa o samodzielne rozwiązanie aktualnego zagadnienia naukowego. To wszystko uzasadnia stwierdzenie, że rozprawa odpowiada ustawowym wymogom stawianym pracom doktorskim.

W związku z powyższym wnoszę o dopuszczenie Kandydatki do dalszych czynności w przewodzie doktorskim.

Poznań, dnia 21 sierpnia 2023 r.